

Отже, враховуючи наведені вище ознаки, зловживання цивільним правом можна визначити як спосіб реалізації суб'єктивного цивільного права всупереч його призначенню, внаслідок якого заподіюється шкода іншим учасниками цивільних правовідносин.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 44.

2. Кот О. Проблема зловживання суб'єктивним правом у цивільному праві України / О. Кот // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 4. – С. 133 – 141.

3. Римское частное право: учебн. / под ред. проф. И. Б. Новицкого и проф. И. С. Перетерского. – М.: Юриспруденция, 1999. – 512 с.

УДК 341(043.2)

Бобер С.Ю., студентка,
Юридичний факультет,
Тернопільський національний
економічний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: Саванець Л.М., к.ю.н., доцент

ІНСТИТУТ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

На сьогоднішній день, в умовах динамічного розвитку міжнародних відносин та виникненню нових загроз поширення конфліктних ситуацій серед міжнародного співтовариства, держави спільно відповідають за мир і безпеку всього людства, за підтримання міжнародного правопорядку та створення сприятливих умов для існування майбутніх поколінь.

Інститут міжнародно-правової відповідальності посідає вагомe місце в міжнародному праві, оскільки саме він є певним мірилом ефективності дії міжнародно-правових норм.

Поняття міжнародно-правової відповідальності у своїх працях досліджували такі науковці, як М.В. Буроменський, В.Г. Буткевич, В.Н. Денисов, В.І. Євінтов, О.В. Задорожній, Д.Б. Левін, А.С. Мацко, О.О. Мережко, Ю.О. Решетов, Л.Д. Тимченко, О.М. Трайнін, Г.І. Тункін, І.Н. Арцибасов, І.П. Бліщенко, С.О. Єгоров, Л.В. Іногамова-Хегай, В.Ю. Калугін, А.Г. Кибальник, І.І. Лукашук, Р.А. Мюллерсон, А.В. Наумов, В.П. Панов, А.Й. Полторак та ін.

Незважаючи на велику кількість праць, присвячених цьому питанню, поняття міжнародно-правової відповідальності й надалі залишається невизначеним та неточним. Зважаючи на сучасні тенденції розвитку міжнародно-правових відносин, вирішення питань щодо притягнення суб'єктів міжнародного права до відповідальності, надзвичайної

актуальності набуває необхідність визначення міжнародно-правової відповідальності.

Міжнародно-правову відповідальність у міжнародному праві розуміють, як конкретні негативні юридичні наслідки, що настають для суб'єкта міжнародного права в результаті порушення ним міжнародно-правового зобов'язання.

О.О. Скрильник зазначає, що поняття «міжнародно-правова відповідальність» характеризується такими ознаками: вона настає за здійснення міжнародного правопорушення; реалізується на основі норм міжнародного права; пов'язана з визначеними негативними наслідками для правопорушника; спрямована на зміцнення міжнародного правопорядку [1, с. 351 – 352].

З метою покращення регулювання суспільних відносин щодо міжнародно-правової відповідальності Комісія міжнародного права визначила міжнародну відповідальність як «всі форми правових відносин, що можуть виникнути в міжнародному праві у зв'язку із правопорушенням, що вчинене державою, – незалежно від того, чи обмежуються ці відносини правовідносинами між державою, що вчинила неправомірну дію, і державою, яка безпосередньо постраждала, або ж вони поширюються також на інших суб'єктів міжнародного права, і, незалежно від того, чи обмежуються ці відносини зобов'язанням винної держави поновити право потерпілої держави та відшкодувати заподіяну шкоду, включають можливість самої потерпілої держави та інших суб'єктів застосувати до винної держави будь-які санкції, передбачені міжнародним правом».

Також, узагальнивши теорію та звичаєві норми міжнародного права, Комісія міжнародного права визначила такі принципи міжнародно-правової відповідальності: відповідальність за будь-які міжнародно-правові діяння держави; визначення умов наявності міжнародно-правових діянь; незастосування внутрішнього права для визначення наявності таких діянь [2, с. 204].

Незважаючи на те, що інститут міжнародної відповідальності є одним із найдавніших інститутів міжнародного права, його норми не кодифіковані, і тому він ґрунтується, як правило, на застосуванні звичаєвих норм, що склалися на базі прецедентів і судових рішень. У той же час є ряд міжнародних договорів, які прямо передбачають відповідальність за недотримання міжнародних зобов'язань. Деякі договірні норми загального характеру містяться в Статуті ООН, в інших договорах. Статті 39, 41 і 42 Статуту ООН встановлюють процедури реалізації відповідальності за вчинення міжнародних діянь проти міжнародного миру і безпеки. Можна назвати й такі документи, як Конвенція про попередження геноциду та покарання за нього 1948 року, Міжнародна конвенція про припинення злочину апартеїду і покарання за

нього 1973 року, Конвенція ООН з морського права 1982 року.

В міжнародному праві існують і міжнародні договори, що містять положення з питань відшкодування завданих збитків або шкоди – Конвенція про відшкодування шкоди, заподіяної іноземним повітряним судном третім особам на поверхні Землі 1952 року (в 1978 р. у Монреалі був прийнятий Протокол про зміну цієї Конвенції), Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, заподіяну космічними об'єктами 1972 року.

Розглядаючи підстави відповідальності, слід вивчити дві групи питань: на підставі чого суб'єкт міжнародного права може нести юридичну відповідальність; за що суб'єкт міжнародного права може нести цю відповідальність.

Виходячи з цього, розрізняють юридичні (нормативні) і фактичні (юридико-фактичні) підстави відповідальності, ніж якими існує тісний взаємозв'язок. У загальному плані юридичні підстави відповідальності держави за міжнародні правопорушення – це сукупність юридичне обов'язкових приписів, міжнародно-правових актів, на підставі яких певний варіант поведінки держави кваліфікується як міжнародне правопорушення.

Характеризуючи фактичні підстави міжнародно-правової відповідальності держав, необхідно зазначити, перш за все, що нормативна (правова) підстава допускає потенційну можливість настання відповідальності, але її недостатньо для виникнення відповідних відносин юридичної відповідальності. Щоб відповідальність стала дійсністю, необхідна наявність спеціальних юри дико - фактичних обставин або так званих юридичних фактів, що породжують правоохоронні відносини, як пише С.С. Алексєєв. Міжнародно-протиправне діяння як визначений різновид юридичних фактів і складає юри дико - фактичну підставу відповідальності, тобто те, за що суб'єкт несе юридичну відповідальність (міжнародно-правову відповідальність) [3, с. 33 – 34].

Особливу увагу слід звернути на міжнародно-правову відповідальність держав, як основних суб'єктів міжнародного права. Оскільки держава може здійснювати певні дії або не діяти за допомогою своїх органів і посадових осіб, їй може ставитись у провину міжнародно-протиправне поведження лише таких індивідів, які мають статус органу держави або її посадової особи. Дія чи бездіяльність цих осіб, що порушує норму міжнародного права, розглядається в міжнародній практиці як поведження самої держави [4, с. 51].

Згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння держава несе відповідальність і у тому випадку, коли їй присвоюється поведінка:

Поведження будь-якого органа держави розглядається як діяння даної держави по міжнародному праву незалежно від того, чи здійснює цей орган законодавчі, виконавчі, судові або які-небудь інші функції,

незалежно від положення, що він займає в системі держави, і незалежно від того, чи є він органом центральної влади або адміністративно-територіальної одиниці держави. Поняття «орган» включає в себе будь-яку особу або будь-яке утворення, що має такий статус за внутрішньодержавним правом (Стаття 4).

Поводження особи або утворення, що не є органом держави у відповідності зі статтею 4, але вповноваженого правом цієї держави здійснювати елементи державної влади, розглядається як діяння цієї держави по міжнародному праву, за умови, що в цьому випадку ця особа або утворення діє в цій якості (Стаття 5) [5, с. 26 – 46].

Отже, міжнародно-правова відповідальність є гарантом дотримання правопорядку та миру в міжнародних відносинах, а також забезпечення стабільного функціонування усієї міжнародної системи. Різноманітність поглядів серед науковців щодо визначення поняття міжнародно-правової відповідальності та його нечітке закріплення в міжнародно-правових нормах значно ускладнює механізм дії відповідальності. Тому необхідно на міжнародному рівні закріпити єдине чітке визначення міжнародно-правової відповідальності, що в подальшому сприятиме її ефективнішому застосуванню в реальному житті. Підстави виникнення міжнародно-правової відповідальності поділяються на юридичні та фактичні. Юридичні підстави є сукупність певних міжнародно-правових норм, на підставі яких певна поведінка суб'єкта буде визначатися як правопорушення. Фактичними підставами є певний юридичний факт, а саме – міжнародне правопорушення.

Застосування міжнародно-правової відповідальності до держав, як основних суб'єктів міжнародного права теж потребує детальнішого регулювання, оскільки найчастіше саме держави виступають гарантами дотримання міжнародних норм.

Література

1. Скрильник О. О. Особливості відповідальності в сучасному міжнародному праві / О. О. Скрильник // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 4. – С. 351 – 355.
2. Лукашук И. И. Право международной ответственности / И. И. Лукашук. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 432 с.
3. Чехович Т. Передумови та підстави виникнення міжнародно-правової відповідальності / Т. Чехович // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2010. – Вип. 84. – С. 31 – 35.
4. Коверзнев М. С. Відповідальність у міжнародному праві / М. С. Коверзнев, Г. П. Коверзнева // Альманах міжнародного права. – Вип. 13. – С. 49 – 56.
5. Проект статей об ответственности государств за международно-противоправные деяния 2001 г. // Доклад Комиссии международного права о работе ее пятьдесят третьей сессии: доклад ООН (A/56/10). – Нью-Йорк: ООН, 2001. – С. 26 – 46.